TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 8, Sayı: 29, Haziran 2021, s. 20-28

Dr. Öğr. Üyesi Ömer BOSNALI

Düzce Üniversitesi, Sosyal Politika, omerbosnali@duzce.edu.tr

ASGARİ ÜCRETE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ SORUNU

Özet

Piyasada oluşan en düşük seviyedeki ücretlere müdahale imkanı veren asgari ücret uygulaması mühim bir toplumsal politika aracı olarak hem işçiler, hem de işverenler bakımından önem taşır. Asgari ücretin, işçi ve ailesi için günün sosyo-ekonomik şartları bakımından insan haysiyetine uygun bir geçim düzeyini sağlayacak bir seviyede olması gerekir. Asgari geçim indirimi, modern vergi yaklaşımında ödeme gücü ilkesi çerçevesinde bütün gelir grupları itibariyle kişinin, ailesiyle beraber hayatını asgari seviyede idame ettirebilecek gelirin verginin konusu olmaması anlamını taşır. Asgari ücret asgari geçim indiriminin esasını teşkil eden, toplumsal ücret olması yönüyle işçilerin aileleriyle birlikte geçimlerini asgari seviyede temin edecek gelir olarak değerlendirilmekte ve miktarı böylece tespit edilmektedir. Bu çalışmada, asgari ücretin işçi konfederasyonlarının yaklaşımları doğrultusunda tip işçi ailesi esas alınarak belirlenmesi gerektiği, fakat ücretlerin vergilendirilmesinde asgari geçim indirimi tutarlarının belirlenmesinde ailelerin sosyolojik ve demografik yapıları gözetilerek daha kalabalık nüfuslu aileler için oluşabilecek dezavantajın bertaraf edilerek baştan göz ardı edilen adaletsizliğin belli bir ölçüde giderilebileceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Asgari ücret, Asgari geçim indirimi, İşçi, Vergilendirme

ISSUE of MINIMUM LIVING ALLOWANCE in MINIMUM WAGE RATE

Abstract

The Application of minimum wage which gives way to intervene the minimum rates in the market has a remarkable importance for both the employers and the employees as a social political instrument. With that respect, the minimum wage rate should at least be at a level to support living of an employee and his family in paralel with the honour of human character in terms of the current socio-economical conditions of life. Minimum living allowance means that the person's

wage rate supporting his family in the minimum level of rate should be exempted from taxation for all the income categories based upon the modern taxation approach taking their payment strength into consideration. Owing to the fact that the minimum wage is a kind of social wage based upon the minimum living allowance, it is regarded as an income supporting the lives of the employees together with their family members and its rate is fixed this way. In this study, we emphasize that the minimum wage rate should be determined based upon the type family in accordance with the Approaches of the Employees' Confederations, and that the unrighteousness overlooked before could be eliminated to some certain extent as well by overwhelming the disadvantages likely to happen for the crowded families considering the sociological and demographical structures of the families when determining the minimum living allowance in income taxation.

Keywords: Minimum Wage, Minimum Living Allowance, employee, taxation

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar işgüçlerini kullanmak suretiyle geçinebilme imkanı elde etmişlerdir. Endüstri devriminden önce insanlar büyük ölçüde tarımsal faaliyetlerde bulunmuşlar, kendilerine ait toprakları işlemişler veya başkalarına ait topraklarda çalışmışlardı. İstihdam koşulları çok olumlu olmasa da kendileri ve aileleri için gerekli geçim imkanlarını sağlayacak ücret gelirini elde edebiliyorlardı. Bilindiği gibi endüstri devrimi yeni bir üretim tarzı ortaya çıkarmış, insanoğlunun sosyo-ekonomik koşulları tümünden değişmiştir. Bu süreçte bireyler kitle üretim tesislerinde işçi statüsüyle ücret karşılığında çalışan kişiler durumuna geçtiler. Sanayi ortamında çalışma koşulları o kadar ağır hale geldi ki, kişiler aileleriyle birlikte çalıştıkları halde geçimlerini sağlayamayacakları düşük bir gelir elde etmeye başladılar. Bu dönemin sonunda, 20. Yüzyılın hemen başlarında sosyal siyaset araçları hükümetlerce işçilerin bu kötü durumlarını düzeltmeye yönelik olarak devreye sokulmuştur. Bu kapsamda hükümetlerce işçilerin istihdam koşulları ile ilgili asgari önlemler devreye konulmuştur ki, asgari ücret bunların en önemlisidir.

Asgari ücretle güdülen toplumsal amaç, ücret politikasında; aşırı rekabet altında bulunan vasıfsız işçiler için, memleketin refahı itibarıyla insanlık onuruyla uyumlu en az bir geçim düzeyini temin edecek bir ücretin sağlanmasıdır. Milli verimliliğin, bir diğer ifadeyle kişi başına gelirin düşük olması durumunda bireyler fiziksel ve kültürel asgari geçim şartlarını sağlayamıyorlarsa, asgari ücretler bakımından ideal prensipleri ortaya koymak, vergi mükellefiyetinde asgari geçim indirimini gözetmek suretiyle yalnız bu kesim için bu imkanların temin edilmesi söz konusu olamaz. Asgari geçim indirimi ise, adil bir vergilemenin ön şartı olarak mükellefin şahsı ve ailesi için zaruri ihtiyaçlarına karşılık gelecek sevideki bir gelirin vergiden istisna edilmesini amaçlamaktadır.

Vergi ödeme gücü mükelleflerin kendilerinin geçimlerini ancak sağlayabilecek tutarın üzerindeki gelirleri için söz konusudur. Mantıken ve etik olarak, bireylerin fiziki varlıklarını sürdürmelerini ancak sağlayacak gelir kategorilerinin vergiden istisna edilmesi gerekir. Aksi taktirde bu kişiler gıdalarından kesmek zorunda kalacaklardır. Vergi alınmasındaki gerekçelerin, insanların hayatını devam ettirme gerekçesinden üstün tutulması söz konusu olamaz. Kişilerin

insanca yaşamalarını ancak sağlayabilen parasal kaynaklarının zorlanmaması gerekmekte olup, bu husus çağımızda genellikle benimsenen bir prensip olarak geçerliliğini korumaktadır.

Ücretlerin yüksek olduğu gelişmiş ülkelerde asgari ücret, birey olarak işçinin sosyo- kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak bir şekilde tespit edilmekte, aile ödenekleri sistemleriyle gerektiğinde bu kesim desteklenmektedir. Sigorta sistemlerinde aile ödenekleri söz konusu olmayan çoğu gelişmekte olan ülkelerde gerek vergisel yükümlülükler açısından asgari geçim indiriminin belirlenmesinde, gerekse pazarlık gücü olmayanların asgari ücretlerinin belirlenmesinde aile biriminin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, asgari ücretin tespitinde göz önünde bulundurulması gereken hususlar ortaya konulmuş, net olması gerektiği, yani asgari geçim indirimi düzeyine tekabül etmesi icap ettiği ortaya konularak, asgari geçim indiriminin asgari ücretten farklı olarak tip işçi ailesine göre belirlenmesi icap etmediği, ailenin sosyolojik ve demografik yapılarına göre belirlenmek suretiyle daha kalabalık nüfuslu ailelerin vergisel sorumlulukları açısından daha adil vergilendirilebilmelerine imkan sağlayabileceği değerlendirilmiştir.

1. Asgari Ücretin Tespitinde Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler

Asgari ücret, emek erbabının şahsi ve ailevi zaruri temel gereksinimlerini karşılamaya yetecek bir ücret olarak devletçe işçi çalıştıranlara zorunlu olarak ödettirilen bir sosyal siyaset vasıtasıdır(Karamızrak, 2019,s.1). Söz konusu ücret, işçilerin yaşamlarını insan haysiyetine uygun bir şekilde devam ettirebilmelerini temin amacıyla devletin yetkili organlarınca belirlenen, yasal düzenlemeler ile ülke sathında uygulanan minimum ücret seviyesi olarak işçilere asgari bir geliri garanti eder(Mahiroğlu, 2020,s.2).

Milletlerarası Çalışma Teşkilatı emeğin ucuza çalıştırılması suretiyle girişimciler ve ülkeler arasında oluşabilecek haksız rekabetin önlenmesi çerçevesinde, 1928 tarihli 30 sayılı sözleşmesinde işçiye asgari yaşam standardını sağlayacak asgari ücretin tespitinde memleketteki ortalama ücretlerin dikkate alınması kıstasını ilk olarak ortaya koymuştur. 1962 yılında benimsenmiş olan Sosyal Siyaset Hakkındaki 117 Sayılı Sözleşme, işçinin asgari geçim seviyesinin tespitinde ailesi itibarıyla gıda, barınma, giyim, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarının temel alınması prensibini benimsemiştir. Bu kıstaslar zaman sürecinde yapılan çalışmalar sonucunda geliştirilmiş ve asgari ücretin insan haysiyetine yaraşır bir seviyede olmakla beraber tüketici fiyatları endeksine endekslenmesi esası benimsenmiştir(Zaim,1974,s.136).

Asgari ücretin tatbikinde sosyo-politik koşullar ile iktisadi ve kültürel hayatın sürekli değişmesi gibi bir çok unsurun tesiri mevcuttur. Söz konusu ücret sosyal kriter olarak çalışanların gereksinimlerini, aynı zamanda iktisadi kriter olarak işletmelerin ödeme güçlerini dikkate almayı gerektirdiği için, zaman ve mekan itibarıyla farklı kıstasları esas alabilmektedir. Bu itibarla, değiştiğimiz etmenlerdeki sürekli değişimlerden ötürü, asgari ücret farklı ülkeler için farklı temellere dayanabilmekte, hatta bazen aynı ülkede asgari ücretin muhtevası zaman içinde değişebilmektedir(Akgül,2016,s.99).

Ülkemizde asgari ücret tespit edilirken, işçinin ihtiyaçları içinde fizyolojik ve sosyal asgarinin oransal paylarının tespitinde TÜİK'in yaptırmakta olduğu Türkiye Geneli Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi verileri esas alınmaktadır. Hakikaten ilmi bir asgari ücretin belirlenmesi için işçi ve ailesinin asgari geçim düzeyinin tespitinde bu gibi kurumların bu nevi

araştırmalarından yararlanmak optimal bir yaklaşım olacaktır. Ancak ülkemizde bu araştırma sadece işçinin şahsı itibarıyla yapılmaktadır ki, ailenin nazara alınmaması büyük bir eksikliktir.

Asgari ücret tespit komisyonuna işçi kesimi adına katılan Türk- İş temsilcileri, işçiler için sosyo- ekonomik açıdan önemli bir tatbikat olan asgari ücreti belirlerken, işçilerin ücret düşüklüğüne karşı korunması ve çağdaş bir toplumda işçinin ailesi ile birlikte doğal gereksinimlerine cevap verecek bir şekilde tespit edilmesi suretiyle müessir bir toplumsal politika vasıtası olarak kullanılması; bu çerçevede işçi gereksinimlerinin ailesi ile beraber değerlendirilmesi, saptanan miktarın işçiye net olarak ödenmesi, besin içi ve besin dışı harcama nispetlerinin milletlerarası alandaki yaklaşımlar ve prensipler çerçevesinde tespiti, saptanan asgari ücretin gelir dağılımını denkleştirici bir yönde olması ve milli refahtan pay alması gibi hususları öngörmüşlerdir (Türk- İş 1997 Yıllığı,1997,s.181).

Devlet Planlama Teşkilatı 1970’li yılların sonlarına doğru, asgari ücret tespitinde bir metot denemesi ile alakalı, bir uzmanına araştırma yaptırarak bir rapor hazırlatmış ve bu raporda ülkemizin tamamında en çok görülen işçi ailesi tipinin sağlıklı sosyolojik araştırmalarla tespit edilerek işçi ailesinin zaruri gereksinimlerinin saptanması; aynı şekilde sağlıklı araştırmalarla tip işçi ailesinde çalışan kişi nispetinin gözetilmesi suretiyle asgari ücretin belirlenmesi önerilmiştir (Asgari Ücret Türkiye ve Dünya Uygulaması,1978,s.197). Gerçekte asgari ücretlerin ailelerin durumları itibarıyla farklılaşması asgari ücretle hedeflenen amaç yönünden en müsaidi olsa da, bu tatbikat asgari ücretin saptanması, uygulanması ve denetimi açılarından sıkıntılar getirecek, en önemlisi çok sayıda çocuğu olan kişiler iş bulmakta güçlüklerle karşılaşacaklardır(Kutal,1969,s.45). Bu yüzden işçi konfederasyonlarının talepleri doğrultusunda, asgari ücretin tespitinde tip işçi ailesinin gereksinimlerinin esas alınması kanaatimizce yararlı olacaktır.

Tespit edilecek asgari ücret hangi alanı kaplamalıdır? Tüm ülke için tek bir asgari ücret mi, yoksa değişik işkolları ve bölgeler için farklılaşan asgari ücretler mi belirlenmelidir? İşkolunu esas alan özel asgari ücret sistemi işkolundaki işçilerin ücret durumlarını ve işverenlerin ödeme gücünü takip etme imkanı verse de, asgari ücret siyasetinin amaçları cihetinden, emeği ile geçinen her bireye asgari bir yaşam düzeyi temin etmek açısından, bölgelere göre farklılaşan hayat pahalılığına göre değişen, tüm ülke için umumi bir asgari ücretin saptanması mecburiyeti mevcuttur. İşkollarındaki verimlilik esasına göre asgari ücretin tespit edilmesiyle, verimsiz endüstri dallarının asgari ücret ödemekten yükümlü tutulmamaları sosyal bakımdan uygun görülemez. Aynı zamanda genel asgari ücret tatbikat ve kontrol açılarından özel asgari ücretlere nazaran daha müsait bulunmaktadır(Kutal, 1969,s.47-51).

Asgari ücret saptama metodu olarak tarım kesimi için tek bir asgari ücret tespit etmek ve bu ücrete şehirler için pahalılık payını ilave ederek tarım dışı asgari ücreti belirlemek imkan dahilindedir. Bu yöntemde kasaba ve şehirlerin değişik hususiyetleri nazarı itibara alınarak ekstra ayarlamalar yapmak mümkündür. Bu usulde şehirlerin ayrı ayrı dikkate alınması gerekince, mahalli baskı gruplarının etkisine açık olmak bir mahzur oluşturur(Zaim, 1974, s.216).

Asgari ücret hesaplanırken tüketim ihtiyaçları yaklaşımıyla hesaplama yapılacaksa, tarım ve tarım dışı kesim ayrı hesap yapmak icap eder. Tarım dışı kesimde normal bir işçi için kalori gereksinimi saptanır. Uzmanlar bu kaloriyi temin edecek gıdaların uygun bir kompozisyonunu belirlerler. Bu miktar gıdanın değerini belli bir şehrin fiyatlarıyla günlük olarak hesaplamak

suretiyle, tek bir işçi için günlük besin içi masraf tutarı belirlenir. Aile ödeneklerinin sosyal güvenlik sisteminde mevcut olmadığı bir ülke için asgari ücret saptanırken aile ünitesi baz alınmalıdır(Bosnalı, 1997, s.152). 1989 yılı itibarıyla birçok sosyal sigorta araçlarının tatbik edildiği 141 ülke içinde sadece 64 ülkede aile ödenekleri sistemi uygulanmaktadır(Kurtulmuş, 1996, s.244). Ülkemizde aile ödenekleri uygulamasının bulunmaması, asgari ücretin saptanmasında aile biriminin esas alınmasını gerektirmektedir. Bunun için standart ailenin kaç kişiden oluştuğu ve çalışan sayısı istatistik kuruluşlarınca sağlıklı araştırmalarla tespit edilir. Ailenin asgari geçim masraflarını saptamak için aile reisi dışındaki aile bireylerinin aile tüketim masraflarını artırma payları tek tek hesaplanır. Böylece standart aile için gıda masrafları tutarı belirlenir. Aile tüketim harcamaları anketlerinden yararlanılarak ailenin toplam harcamaları içinde besin içi harcamaların payı hesaplanır. Önceden bulunan aile gıda harcamaları tutarı, besin dışı harcamaları nispetinde genişletilerek toplam masraf hesaplanır. Bulunan miktar standart ailenin ihtiyacı olan asgari ücrettir(Zaim, 1974, 224). Bu surette veya her hangi bir başka yöntemle tespit edilen asgari ücret üzerinden, değişik bölgelerin hayat pahalılığına, gelişmişlik derecelerine ve cari ücret düzey düzeylerine sapma nispetleri dikkate alınarak bölgeler itibarıyla farklı asgari ücretler saptanabilir(Zaim, 1974, s.234-237).

Asgari ücreti belirleyecek makam işçilerin gereksinimleri ile iktisadi gelişme arasında iyi bir dengenin sağlanmasını gözetmelidir. Bu ücretin saptanmasında; işçiler için sosyal bakımdan uygun bir hayat düzeyi ve çalışma gücünün sağlanması ilkesi ile beraber, milli ekonomi ve işletme imkanları itibarıyla ödenebilir olması hususu dikkate alınmalıdır. Sosyal açıdan mükemmel bir asgari ücret arzulanır olmakla beraber, uygulanabilirliği ülkenin iktisadi imkanlarına bağlıdır. Bu ücret tespit edilirken, düzeyinin istihdam ile tasarruf seviyesine, kar oranlarına ve fiyatlara yapacağı tesir de öngörülmelidir. Bu hususlardaki menfi tesirlerin göz önüne alınması gerektiği gibi, prodüktivite ve efektif talep artışı gibi olumlu iktisadi etkileri de değerlendirilmelidir(Kutal, 1969, s. 45).

Verimlilik esas alınmadan, çalışılan işten bağımsız bir şekilde saptanan asgari ücretin tespitinde yaş ve cinsiyet itibarıyla bir farklılaşmanın olmaması esastır. Toplu sözleşmeler ve iş akitleriyle cari asgari ücretin altına inilmesi mümkün olmayıp, işverenler tarafından işçilere sağlanan sosyal yardımlar nedeniyle asgari ücretten bir indirim yapılması da söz konusu değildir. Asgari ücret tespitinde geçerli asgari ücretin geçinme endeksi oranında attırılması suretiyle belirlenmesi yöntemi de uygulamada görüle gelmektedir. Bu metotla, esas alınmış olan ilk asgari ücretin optimal olması durumunda enflasyonun asgari ücreti bozucu etkisi ortadan kaldırılmış olur.

2. Asgari Ücret ve Asgari Geçim İndirimi İlişkisi

Anayasamızın 2. Maddesinde yer alan tanımlamaya göre, Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir. Sosyal devlet, ülkede sosyal adaleti, sosyal refahı ve sosyal güvenliği tesis etmek için üzerine bir takım görevler almış devlet anlamını taşır. Bu anlamdaki devletin, bu sosyal amaçları gerçekleştirmesi bakımından vergilemede dar ve sabit gelirlieleri himaye edici bir surette, vergileme yetkisini gelirin yeniden dağılımını bu kitleler lehine sağlayacak şekilde kullanması icap eder. Bu çerçevede modern vergileme anlayışında ödeme gücü ilkesinin bir gereği sayılan asgari geçim indirimi, tüm gelir sınıfları itibarıyla kişinin ailesiyle beraber hayatının idamesini asgari seviyede sağlayacak gelirin vergi konusu dışında tutulmasıdır.

İşçi olarak istihdam edilen kişinin asgari bir gelire sahip olma hakkı anlamına gelen asgari ücret ile kişiler devletten maddi içerikli bir edimi talep edebilme imkanı bulurken, tüm gelir kategorileri ile ilgili tatbik edilebilecek asgari geçim indiriminde bir gelir garantisi mahiyeti söz konusu değildir. Bir diğer ifadeyle, asgari geçim seviyesinde gelir elde edemeyenler için, bu kurum ile söz konusu geliri garanti etmek gibi bir durum mevzu bahis değildir. Asgari geçim indirimi ve asgari ücretin tanımları birbirine çok yakın tanımlarla yapılmaktadır. Asgari ücret, asgari geçim indiriminin dayanağını oluşturmakta olup, sosyal ücret olma yönü ağır basmakta ve kişilerin aileleriyle beraber geçimlerini en az seviyede sağlayacak gelir olarak kabul edilerek, miktarı buna göre tespit edilmektedir.

Asgari geçim indiriminin tespitinde yükümlünün kişisel ve ailevi durumu itibarıyla dikkate alınması konusunda günümüzde bir konsensüs vardır(Bosnalı, 1997, s.130). Bu tutarın belirlenmesinde yükümlünün yaş ve engellilik durumları gibi kişisel özellikleriyle beraber, medeni hali ve çocuk sayısı da dikkate alınmaktadır. Örneğin ABD’de vergi yükümlüsü veya eşi 65 yaşını doldurmuşsa veya kör olması söz konusu ise vergi mükelleflerine ilave indirimler tanınır(Haselback& Orback, 1980, 322). Vergi yükümlülerinin engellilik dereceleri de mükellefiyetin hafifletilmesinde nazara alınmaktadır. Uygulamada bekar yükümlülerden itibaren, çocuksuz evli, bir veya iki çocuklu evli, üç ve daha fazla çocuklu evli yükümlü olarak sınıflandırma ile giderek azalan artışlarla indirimler yapılmaktadır. Eş için yapılan indirim aile reisi için uygulanan indirimden bir miktar daha düşük olarak tatbik edilmektedir. Bu tutar çocuklar için yapılacak indirimden genellikle fazladır ki, çocuk sayısındaki artışın geçim masraflarını karı kocadan oluşan ailede eşin gerektireceği ilave masraftan daha az atıracığı göz önüne alınırsa bir ölçüde rasyoneldir. Aynı değerlendirmeye, yeni çocuklarla beraber geçim masrafları aynı oranda artmadığından ötürü her yeni çocukla birlikte azalan indirimler önerilebilir. Bazı ülkeler demografik amaçları doğrultusunda ilave çocuklarla birlikte artan indirim uygulamaktadırlar. Eşit indirim yönteminin de, geçim masraflarında aile üye sayısı ile orantılı artış olmayacağı olgusu karşısında kalabalık aileler için avantajlı bir uygulama olduğu değerlendirilebilir.

Bir takım müellifler asgari geçim meblağlarının fizyolojik asgariyi karşılamaktan başka, vergi yükümlüsünün sosyal adetler, çeşitli örf ve gelenekler sebebiyle yapacağı masrafları da içermesi gerektiğini savunmaktadır(Pamak, 1978, s.194). Asgari geçim haddi belirlenirken, fizyolojik asgariyle birlikte kültürel asgarinin de gözetilmesiyle ülkenin finansal imkanlarının zorlanacak olması, ülkenin ekonomik şartları çerçevesinde ‘medeni asgari’ diye niteleyebileceğimiz bir düzeyin belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Milli ekonomik koşullar ve işletme imkanları bu hususta belirleyici olmaktadır. Asgari ücret tespit edilirken de, işçiler için toplumsal açıdan müsait bir asgari hayat düzeyi ve yeterli çalışma gücü temini gözetilmesi esnasında, bu ücretin ulusal ekonomi ve işletmeler yönünden de ödenebilir düzeyde olmasının gözetilmesi mecburiyeti vardır.

Ülkemizde asgari ücreti vergilendirip vergilendirmeme konusu uzunca bir süredir tartışılmaktadır. Bu ücretin vergi dışı bırakılması sosyal bakımdan önem taşımaktadır. Bunun gerekçesi işçinin geçinmesi ile ilgili temel ihtiyaçlar çerçevesinde belirlenen asgari ücretin, asgari bir miktarı ifade etmesi ve vergi alınarak işçinin gelirinin bu tutarın altına inmemesi gereğidir. Sosyal devlet anlayışı düşük gelirli vergiden muaf tutmayı öngörür.

İşçi bakımından ücret gelirinin net tutarı önem taşır. Ülkemizde asgari ücret saptanırken işçinin tek başına perakende fiyatlarla besin içi harcamalarının tutarı tespit edilmekte ve bu tutar esas alınmak suretiyle işçinin toplam zorunlu harcamalarına ulaşılmaktadır. Daha sonra bu tutardan gelir vergisi, SGK işçi ve işveren primleri, işçi ve işveren işsizlik primleri ve damga vergisi kesintileri yapılmaktadır. Bu kesintilerin bekar bir işçi için işverenin işçilik maliyetlerindeki payı aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi 2021 yılı Ocak ayı itibarıyla % 39'u aşmıştır(<http://www.verginet.net>).*

Yıl	Brüt Asgari Ücret	Toplam SGK Primi	Aylık Gelir Vergisi	Toplam İşsizlik Primi	Damga Vergisi	Asgari Geçim İndirimi	Net Ücret	Toplam Ele geçen	Toplam Maliyet
Ocak 2020	2943	868,16	375,23	88,29	22,34	220,73	2103,98	2324,71	3458,03
Ocak 2021	3577,5	1055,36	456,13	107,33	27,15	268,31	2557,59	2825,90	4203,56

*5510 sayılı kanunun 81. Maddesinin (ı) bendine göre, bentte belirtilen şartları sağlayan işverenlere SGK primi işveren payında 5 puanlık indirim öngörülmektedir.

Devlet, bekar bir işçiye net ücretinin üzerine 268,31 TL asgari geçim indirimi katkısı sağlarken, bu katkı evli ve eşi çalışmayan işçiye 321,98 TL; evli, eşi çalışmayan ve eşi bir çocuklu işçiye 326,22 TL; evli, eşi çalışmayan ve iki çocuklu işçiye 402,47 TL ve nihayet eşi çalışmayan üç ve daha fazla çocuklu işçiye 456,13 TL olmaktadır.

Görüldüğü gibi, ülkemizde asgari ücret hesaplanırken işçinin şahsi zaruri masrafları çerçevesinde net bir meblağ olarak belirlenmekte, fakat bu tutar brüt olarak değerlendirilerek dikkate alınmaktadır. Bu tatbikatın becerisiz işçi için toplumsal açıdan müsait bir tatbikat olmadığı açıktır.

İnsanlık onuru bakımından uygun bir asgari geçinme haddinin işçi veya diğer sınıflar itibarıyla önemli ölçüde farklılaşmayacağı değerlendirilmesi karşısında tüm gelir kategorileri için aynı asgari geçim indirimi uygulanması savunulabilir. Hak- İş ülkemizde sigortalı olarak çalışmakta olan işçilerin geçimi ile sorumlu olduğu ortalama birey sayısının üç buçuk olmasından dolayı asgari ücretin dört kişilik bir aile esas alınmak suretiyle tespit edilmesini ve bu tutardan kesinti yapılmayarak net olmasını savunmaktadır(Çelik, 1993, s.3-5). Söz konusu ücretin belirlenmesinde tip işçi ailesinin esas alınmasını Türk- İş de savunmaktadır. Kanaatimizce, bekar ve dört kişiden daha az nüfuslu aileler için değindiğimiz yaklaşımla saptanacak bir asgari ücrete karşılık gelecek bir geçim indirimi yüksek sayılabilir de, dört kişilik bir aile için normal görülmelidir. Asgari geçim indirimi miktarı saptanırken medeni hal ve aile durumu dikkate alınmalı ve seviyesi buna göre belirlenmelidir. Gelir kaynağı itibarıyla ücretlilerin ayrıca

korunmaları bakımından vergi yükümlülüğü açısından ayrıyeten ‘götürü gider ‘ mahiyetinde özel bir indirim tatbik edilmesi faydalı olacaktır.

Asgari ücret vergi dışı bırakılırsa devlet açısından önemli bir gelir kaybı oluşabilecektir. Bu yüzden iktidara gelmeden önce asgari ücreti vergilendirmemeyi şiddetle savunanlar iktidara geldiklerinde bunu tatbik edememektedirler. Bilindiği gibi birçok işveren çift bordro denilen uygulamayla yüksek ücretle çalışan bir kısım işçilerini asgari ücretten göstermektedir. Ayrıca asgari ücretin vergilendirilmemesi halinde bir kısım işveren eş, dost ve akrabalarının sigorta primlerini ödemek suretiyle asgari ücret tutarlarını gider gösterme yaklaşımına yönelebilecektir. Bu durumda zaten gelir kaybına uğrayan devlet, asgari ücretin vergi dışı tutulması durumunda büyük ölçüde vergi kaybıyla karşılaşacaktır. Bununla beraber, asgari ücreti vergilendirmeyi öngören görüş doğru bir görüş sayılamaz. Devletin vergi toplama görevini etkin olarak ifa edememesinin acısını hakiki manada asgari ücretle çalışanlar üstlenmek zorunda kalmamalıdır.

Asgari ücretin belirlenmesinde tip işçi ailesinin esas alınması, ailenin toplumsal ve demografik durumunu nazara almaması daha kalabalık aileler itibariyle bir adaletsizliği yapısında taşıması anlamına gelir. İşçiler için uygulanacak asgari geçim indirimi saptanırken ailelerin sosyolojik ve demografik koşulları gözetilmek suretiyle asgari ücret saptanırken dikkate alınmayan adaletsizlik belli bir oranda telafi edilebilir. Zira asgari ücret ailelerin nüfus sayısı itibariyle belirlenirse bu işverenleri direkt olarak alakadar ederken, asgari geçim tatbikatındaki farklılıklar işvereni etkilememekte, neticede oluşacak finansal yükü devlet üstlenmektedir. Sosyal devlet prensibi ise, bunu gerekli kılmaktadır.

Asgari ücreti vergilendirmemek suretiyle düşük gelirlilerde oluşturulacak reel artış, çalışanların fiziksel ve motivasyonel güçlerinde artışa yol açacaktır. Asgari ücretli büyük bir sınıfın yüksek gönül gücüyle çalışmaları, bunların çalıştıkları işletmelerin verimliliğinin yükselmesine ve daha rekabetçi hale gelmelerine neden olacaktır. İşletmelerin üretimlerindeki ve kalitelerindeki artış, satış gelirlerinin ve karlılıklarının da artmasını beraberinde getirecektir. Makroekonomik açıdan bakıldığında, ülke çapında işletmelerin üretimlerindeki artış milli gelirin artmasına, rekabetçi niteliklerinin artması ise ihracatın artmasına; sonuçta aynı kaynaklar kullanılarak daha fazla üretime ulaşılması ülkedeki yapısal enflasyonun düşmesine sebep olacak; ihracat gelirlerindeki artış bu azalmaya müspet yönde katkı sağlayacaktır. İlave olarak işletme gelirlerindeki artışların önemli bir kısmının yeni yatırımlara dönüşmesinin de, ülkede istihdamı artırıcı ve işsizliği azaltıcı bir etki hasıl edeceğini vurgulayabiliriz.

Mali açıdan bakacak olursak devletin bu tatbikat sebebiyle vergi kaybına uğrayacağı ileri sürülse de, yukarıda açıkladığımız olumlu etkilerle birlikte işletmelerin vergi matrahlarındaki artışlar, sonuçta asgari ücretin vergi dışı kalması nedeniyle oluşan gelir kaybının belki de daha fazlasının vergi geliri artışı olarak geri kazanımına yol açabilecektir.

Toplumsal yönden alt gelir gruplarının ücretlerindeki artış, milli gelirin bölüşümünün daha adil bir dağılıma yaklaşması sonucunu doğuracaktır. Bu durum da ülkede arzulanan sosyal barış için büyük bir önem taşımaktadır. Buna ilaveten, düşük gelir gruplarının sağlıklı beslenmeleri sebebiyle devletin bunlara yapmak mecburiyetinde kaldığı sağlık harcamaları da, bu uygulama sonucunda önemli ölçüde azalacaktır.

Sonuç

Asgari ücret tanımı gereği, iş sözleşmesiyle çalışmakta olan işçiye toplumsal açıdan müsait bir hayat düzeyini asgari düzeyde sağlayabilecek bir ücret olması sebebiyle, kalkınmış ülkelerde hayati zorunlulukları karşılamaya yetecek gelir meblağlarının vergilendirilmemesi kapsamına alınmıştır. İktisadi, toplumsal ve mali açılardan baktığımızda asgari ücretin vergi dışı bırakılması gerektiğini; bunun işletme ekonomileri yönünden, ülke ekonomisi bakımından ve toplumsal barış açısından büyük yararları olacağını ve ülkemizin çağdaş kalkınmış toplumların standartlarına erişmesi bakımından da önemli katkılar sağlayacağını ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

- Akgül, O. (2016). Türkiye’de Asgari Ücretin Mahzurlu Alanları ve Öneriler. Emek ve Toplum Dergisi, Sayı.12, Ankara.
- Asgari Ücret Türkiye ve Dünya Uygulaması. (1978). Türk-İş Yayınları, No:119, Ankara.
- Bosnalı, Ö. (1997). Gelir Dağılımı Açısından Mali Araçlar ve Asgari Geçim İndirimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dikmen, M.O. (1956). Asgari Geçim İndirimi. Sermet Matbaası, İstanbul.
- Hak- İş Konfederasyonu Genel Başkanı Necati Çelik’in 16.07.1993 Tarihli Basın Toplantısı Metni.
- Karamızrak, B. (2019). Türkiye’de Asgari Ücret ve Asgari Ücret Üzerinden Alınan Vergilerin Mali Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurtulmuş, S. (1996). Aile Ödeneklerinin Mukayeseli Bir Analizi. İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt:46.
- Kutal, M. (1969). Teorik Esasları ve Tatbikatı Bakımından Asgari Ücret. İ.Ü. Yayın No:1409, İktisat Fakültesi No: 224, İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü No:49, Sermet Matbaası, İstanbul.
- Mahiroğlu, A. (2020). Türkiye’de Asgari Ücret Uygulamasının Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pamak, M. (1978). Sosyal Adalet Açısından Türk Gelir Vergisinde En Az Geçim İndirimi, Müterakkilik ve Ayırma Prensibi. İ.Ü. Maliye Enstitüsü Konferansları.
- Türk- İş 1997 Yıllığı. (1997). Türk- İş Araştırma Merkezi, Cilt: 1.
- Zaim, S. (1974). Türkiye’de Ücret ve Gelirler Siyaseti. İstanbul.

İnternet Kaynakları

<http://www.verginet.net>